

Eva Verona

UNIVERZALNA BIBLIOGRAFSKA KONTROLA I MEĐUNARODNO UJEDNAČAVANJE KATALOŽNIH POSTUPAKA

UDK 025.3 (083.74) (100)

Sveučilište u Zagrebu, Centar za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti,

Zagreb, Hrvatska, Jugoslavija

Primljeno: 76-05-28

1. Postanak i značenje Univerzalne bibliografske kontrole

Naziv "Univerzalna bibliografska kontrola" i jasna predodžba o biti i značenju međunarodnog programa, danas širom svijeta poznatog pod tim nazivom ili pod engleskim akronimom UBC, nastali su tek prije nekoliko godina. Ali osnovna ideja da je na području bibliografske kontrole potrebna neka međunarodna akcija nije nova, pa je i prije bilo pokušaja da se to postigne. Ti su pokušaji išli za tim da se na jednom mjestu, u nekoj središnjoj ustanovi ili organizaciji izradi bibliografija ili katalog tiskarske produkcije cijelog svijeta. Razumljivo je da su takvi pokušaji morali završiti neuspjehom.

Novi program ide posve drugim pravcem. Taj se program osniva na međunarodnoj suradnji i izmjeni bibliografskih informacija između svih zemalja svijeta. Ali usprkos tome što je taj program tek nedavno dobio svoj naziv i čvrstu strukturu, u bibliotekarskim se krugovima, a posebno u okviru Međunarodne federacije bibliotekarskih društava, već kroz više od dva desetljeća raspravljalo o nekim načelima koja čine osnovu tog programa, a u tom su razdoblju izvršeni i razni zadaci koji su usko vezani uz taj program.

Godine 1954. zasjedanje Međunarodne federacije bilo je u Zagrebu. Na tom je zasjedanju Frank Francis, predsjednik Komisije za ujednačavanje kataložnih pravilnika, izvjestio da bi Unesco bio spreman financijski podupirati ispitivanja o standardizaciji kataložnih pravilnika ukoliko bi Komisija bila voljna prihvatiti se tog posla i o tome podnositi izvještaj. Prijedlog je prihvaćen i izabrana je Radna grupa koja se trebala baviti tim pitanjima [/1/](#). Potrebno je istaknuti da je u toj Radnoj grupi od prvih početaka surađivao i stručnjak iz Jugoslavije. Osnutak Radne grupe bio je značajan događaj u radu Komisije za ujednačavanje kataložnih pravilnika čija se djelatnost od njezina osnutka godine 1935. uglavnom ograničila na održavanje sastanaka za vrijeme godišnjih zasjedanja Federacije. Na tim se sastancima izvještavalo o razvoju kataložnih pitanja i raspravljalo o mogućnostima neke međunarodne suradnje na tom području, ali se sve do godine 1954. nisu poduzimale konkretne akcije [/2/](#).

Rad Radne grupe urodio je uspjehom, pa se 1961. godine u Parizu održala Međunarodna konferencija o kataložnim načelima. Ta konferencija na kojoj su sudjelovale delegacije iz 53 države i 12 međunarodnih organizacija bila je najveći i najznačajniji sastanak kataložnih stručnjaka koji se ikada održavao, a, s obzirom na postignute rezultate, može se s pravom smatrati kao presudan događaj u povijesti katalogizacije općenito.

U svom uvodnom govoru Frank Francis, predsjednik Konferencije, upozorio je da se biblioteke nalaze na prekretnici te da se moraju prilagoditi zahtjevima novog vremena. Istakao je da treba prije svega ozbiljno razmotriti mogućnost kako izbjeći gubitak ljudske snage utrošene u mnoštvu biblioteka na katalogizaciji jedne te iste publikacije. Po njegovu bi mišljenju bilo idealno da se određena publikacija katalogizira u zemlji iz koje publikacija potječe, a da se tako izrađena kataložna jedinica upotrijebi u svim drugim bibliotekama koje tu publikaciju posjeduju [/3/](#).

U tim se riječima krije, po mome mišljenju, začetak programa Univerzalne bibliografske kontrole, jer je njima prvi put spomenuta mogućnost centralizirane katalogizacije u međunarodnim omjerima, a to je i ideja vodilica programa Univerzalne bibliografske kontrole. Ali početkom šezdesetih godina ovoga stoljeća prilike jos nisu bile zrele za ostvarivanje tako dubokosežnog i dalekosežnog međunarodnog programa. U to su vrijeme kataložni stručnjaci mnogih zemalja bili jos pod utjecajem svoje nacionalne kataložne tradicije što se jasno odražava i u nekim zaključcima Konferencije.

Ali uskoro poslije Pariške konferencije nastali su neki novi momenti koji su znatno pojačali zanimanje za međunarodnu suradnju na području katalogizacije i usmjera-vali tu problematiku u novu razvojnu fazu. To je, s jedne strane, sve veća primjena elektroničkog računala u izradbi kataloga i bibliografija, a, s druge strane, kataložni program Kongresne biblioteke u Washingtonu, poznat pod nazivom "Shared Cataloging" [/4/](#).

Osnovna je karakteristika toga programa što za katalogizaciju publikacija tiskanih izvan SAD koristi, uz manje izmjene, opise dobivene od nacionalnih bibliografija zemalja iz kojih pojedine publikacije potječu. Činjenica da se bibliografski opisi upotrebljavaju i u kataložne svrhe u to vrijeme doduše nije bila nikakva novost jer se u nekim zemljama takav postupak već bio udomaćio (npr. u Francuskoj i u Velikoj Britaniji). Ali "Shared Cataloging" je bio prvi pokušaj da se taj postupak primijeni u širim okvirima, tj. da se u tu svrhu upotrebljavaju bibliografski opisi iz raznih zemalja.

"Shared Cataloging" predstavlja, osim toga, i zanimljivu svojevrsnu kombinaciju decentralizirane, nestandardizirane katalogizacije s centraliziranom i potpuno standardiziranom katalogizacijom. Za opisni dio kataložnih jedinica taj program upotrebljava uglavnom podatke zabilježene i poredane onako kako to odgovara običaju nacionalne bibliografije zemlje iz koje publikacija potječe pa opisi pojedinih publikacija nisu ujednačeni. Naprotiv, o izboru i obliku odrednica, o bibliografskim napomenama, stručnim oznakama odlučuje se u Kongresnoj biblioteci gdje se upotrebljavaju Angloamerička kataložna pravila [/5/](#) te se ti podaci javljaju na svim kataložnim jedinicama u potpuno standardiziranom obliku.

Tako izrađene kataložne jedinice upotrebljavale su se već od prvih početaka programa ne samo u bibliotekama SAD, nego i u Kanadi i Velikoj Britaniji, dakle, u velikom dijelu engleskog jezičnog područja.

Isprva su se razasle u klasičnom obliku tiskanih listića ili u obliku mikrolistića, kasnije djelomice i u obliku magnetskih traka [/6/](#).

Ali želje i nade američkih stručnjaka da će se tako izrađene kataložne jedinice upotrebljavati i za bibliotečne kataloge u zemljama izvan engleskog jezičnog područja [/7/](#) nisu se obistinile. Na zasjedanju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava u Frankfurtu a.M., 1968, Franz Georg Kaltwasser, direktor Bavarske državne biblioteke, i Frans de Vrieze iz Kraljevske biblioteke u Bruxellesu, upozorili su na teškoće što ih odrednice davane u Kongresnoj biblioteci stvaraju za biblioteke koje se ne služe engleskim jezikom. O istoj je teškoći bilo govora i na Međunarodnom sastanku kataložnih stručnjaka u Kopenhagu, 1969 [/8/](#).

Na Kopenhaškom je sastanku Suzanne Honoré ponovno predložila ono što je F. Francis spomenuo već godine 1961. u Parizu, ali je tu misao točnije obrazložila i povezala s nacionalnim bibliografijama. Predložila je da se svaka tiskana ili grafički umnožena publikacija katalogizira "jednom za uvijek" u zemlji iz koje potječe i da se tako izrađena kataložna jedinica objavi u nacionalnoj bibliografiji te zemlje. Nacionalni bibliografski centar morao bi dati sve bibliografske informacije na raspolaganje bibliotekama svoga područja, kao i onima u drugim zemljama bilo u obliku bušenih ili magnetskih traka, bilo u obliku tiskanih listića [/9/](#). Ta je preporuka ušla i u zaključke Kopenhaškog sastanka [/10/](#).

Ova se preporuka oslanja na američki program "Shared Cataloging", ali se ipak bitno razlikuje od njega. Prije svega, kataložne jedinice koje S. Honoré ima u vidu morale bi biti međunarodno standardizirane da bi se izbjegla potreba naknadnih izmjena. Osim toga, ta se preporuka odnosi na svu tiskanu ili grafički umnoženu knjižnu produkciju, a ne samo na one publikacije koje odgovaraju potrebama i izboru američkih biblioteka.

Zasluga je Hermana Liebaersa, tadašnjeg predsjednika Međunarodne federacije bibliotekarskih društava, da je tu osnovnu ideju, koja se na uži ili širi način u bibliotekarskim krugovima uvijek ponovno spominjala, konačno definitivno unio u program rada Federacije. U svom uvodnom govoru na zasjedanju Federacije u Moskvi godine 1970. H. Liebaers se osvrnuo na prijedlog Unesco-a da se godina 1972. proglasi Međunarodnom godinom knjige. Federacija je prihvatila taj prijedlog i obećala suradnju. Prema prijedlogu H. Liebaersa u okviru programa za tu godinu moglo bi se pristupiti pripremanju da se program "Shared Cataloging" proširi u međunarodni program koji je nazvao "Univerzalna bibliografska kontrola (Universal bibliographic control, ili kraće UBC)". Po njegovu bi mišljenju vrijeme bilo zrelo za taj pothvat [/11/](#). Time je Univerzalna bibliografska kontrola postala sastavnim dijelom programa Međunarodne federacije bibliotekarskih društava kojemu se posvećuje sve više pažnje i koji od tada više ne silazi sa stranica bibliotekarske literature.

Zasluga je F. G. Kaltwassera što je osnovu ideju Univerzalne bibliografske kontrole razradio u tančine i dao zaokruženu sliku toga dugoročnog programa. Sistematski je prikazao čitav tok radnji, od tiskanja publikacije do njezine katalogizacije i do uvrštavanja kataložne jedinice u kataloge biblioteka cijeloga svijeta, i upozorio da su za uspješno ostvarivanje programa potrebne još opsežne organizacijske predradnje koje će iziskivati mnogo vremena, sredstava i truda. Posebno se osvrnuo na preduvjete bez kojih se ostvarivanje programa ne može ni zamisliti. Budući da taj program želi obuhvatiti svu svjetsku knjižnu produkciju, potrebno je da svaka zemlja izradi nacionalnu bibliografiju koja bi opet morala u potpunosti zabilježiti svu knjižnu produkciju te zemlje, što do sada još nije postignuto. U tu svrhu potrebni su i odgovarajući pravni propisi koji bi osigurali i regulirali priliv obaveznih primjeraka u nacionalne biblioteke ili nacionalne bibliografske centre. Ali, po mišljenju F. G. Kaltwassera, potpunost nacionalnih bibliografija nije dovoljan preduvjet za uspješno ostvarivanje programa ako te bibliografije izlaze sa zakašnjenjem. Kaltwasser nadalje navodi da je za brzu i jednostavnu izmjenu bibliografskih informacija u međunarodnim okvirima bezuvjetno potreban standardizirani oblik tih informacija, i to u pogledu odrednica, opisa, a i u tehničkom pogledu. Konačno Kaltwasser predviđa i osnivanje nacionalnih ili regionalnih centara koji bi prihvaćali bibliografske informacije iz drugih zemalja i stavljali ih na raspolaganje interesentima svoga područja, bilo u izvornom obliku, bilo gdje je to potrebno uz izmjene u pogledu jezika i pisma u pojedinim dijelovima opisa [/12/](#).

Značenje što ga Međunarodna federacija bibliotekarskih društava pripisuje Univerzalnoj bibliografskoj kontroli najbolje dolazi do izražaja u činjenici što je zasjedanje Federacije koje se 1973. održavalo u Grenoblu bilo u potpunosti posvećeno toj temi.

Na tom je zasjedanju generalna tajnica Margreet Wijnstroom u svom izvještaju navela da je konačni cilj programa Univerzalne bibliografske kontrole da se osnovni podaci o svim publikacijama koje izlaze u bilo kojoj zemlji svijeta daju što brže na raspolaganje čitavom čovječanstvu, i to u obliku koji je međunarodno prihvatljiv. Istakla je da je u tom smislu već mnogo urađeno, ali da su potrebni još daljnji napori kako bi se raščistili svi pojmovi i prebrodile sve teškoće vezane uz uspješno ostvarivanje toga programa. To je gladište došlo do izražaja i u općim sjednicama zasjedanja, pa na sastancima sekcija i komisija održanih za vrijeme toga zasjedanja; tu se program promatrao s najrazličitijih aspekata. Bilo je govora o odnosu toga programa prema programu UNISIST-a (koji je usmjeren prema prirodoslovno-tehničkoj dokumentaciji), o odnosu nacionalnih bibliografija prema Univerzalnoj bibliografskoj kontroli, o suradnji sveučilišnih biblioteka na tom programu s obzirom na izdavačku djelatnost sveučilišta, o suradnji specijalnih biblioteka na tom programu s obzirom na razne publikacije s područja tehnike i industrije, o ulozi automatizacije u programu Univerzalne bibliografske kontrole, itd./13/.

Da u tom programu još ima neriješenih pitanja, jasno proizlazi i iz članka kanadskog bibliotekara Henri Bernard Boivina. Tu se postavlja pitanje odnosi li se taj program na publikacije tiskane ili izdavane na određenom području /14/. Neupućeni bi možda mogli smatrati da je takvo razlikovanje sitničavo i suvišno. Ali ako se uzima u obzir da u nekim zemljama pravni propisi obavezuju tiskare na davanje obaveznih primjeraka, a u drugima nakladnike, jasno je da bi se bez točnijih uputa u tom smislu moglo dogoditi da stanovita publikacija ne bude zapisana ni u jednoj nacionalnoj bibliografiji. Međunarodna federacija bibliotekarskih društava nije se zadovoljila time da jedno svoje godišnje zasjedanje posveti temi Univerzalne bibliografske kontrole. Potkraj 1973. godine Upravni odbor Federacije donio je zaključak da se u okviru Federacije osnuje novi ured koji će se isključivo baviti pitanjima Univerzalne bibliografske kontrole u najširem smislu riječi. Taj je zaključak ostvaren 1. srpnja 1974. kada je u Londonu u prostorijama Britanske biblioteke počeo raditi Međunarodni ured za Univerzalnu bibliografsku kontrolu (International Office for UBC).

Univerzalna bibliografska kontrola ušla je i u program Međudržavne konferencije o planiranju nacionalnih dokumentacionih, bibliotečnih i arhivskih infrastruktura što ju je organizirao Unesco u rujnu 1974. Na toj se konferenciji raspravljalo o Univerzalnoj bibliografskoj kontroli kao sastavnom dijelu Unescova programa NATIS (National Information Systems). Uzevši u obzir da će Univerzalna bibliografska kontrola biti dugoročan program, zaključeno je da će Unesco u budućnosti usko surađivati s Međunarodnom federacijom bibliotekarskih društava na usavršavanju toga programa i da će nastojati financijski potpomagati Međunarodni ured za Univerzalnu bibliografsku kontrolu redovnim doprinosima /15/. Uoči te konferencije Međunarodna federacija bibliotekarskih društava izdala je opširnu publikaciju o Univerzalnoj bibliografskoj kontroli u kojoj se taj program prikazuje sa svih mogućih aspekata /16/.

2. Međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka

Iz gornjeg izlaganja jasno proizlazi da se ostvarivanje programa Univerzalne bibliografske kontrole ne može ni zamisliti bez međunarodnog ujednačavanja kataložnih postupaka. Pitanja koja se odnose na takvo ujednačavanje mogu se uglavnom podijeliti u dvije skupine: a) pitanja o međunarodnom ujednačavanju postupaka oko izbora i oblika odrednica i redalica, b) pitanja o međunarodnom ujednačavanju kataložnog ili bibliografskog opisa.

2.1. Međunarodno ujednačavanje odrednica i redalica

Pariška konferencija (1961) bila je prvi ozbiljniji pokušaj da se pristupi međunarodnom ujednačavanju kataložnih postupaka uopće /17/. Vrijeme je bilo zrelo za takav pothvat. Zbog povećane knjižne produkcije na svim kontinentima i zbog pojačane kulturne suradnje među raznim zemljama knjižni fondovi nisu samo znatno narasli, nego su i poprimili sve više međunarodni karakter. To je opet dovelo do toga da nacionalni kataložni pravilnici, koji su nastali kao rezultat dugogodišnjih kataložnih tradicija pojedinih zemalja i koji su bili u velikoj mjeri pod utjecajem jezika tih zemalja, u novim prilikama više nisu mogli zadovoljavati.

Rad konferencije bio je ograničen na načelna pitanja o izboru i obliku odrednica i redalica. Razumljivo je da se dala prednost upravo tim pitanjima jer su elementi o kojima je tu riječ usko vezan uz osnovne zadatke abecednog kataloga (pronalaženje određene publikacije, pronalaženje raznih izdanja istoga djela, pronalaženje publikacija koje sadržavaju djela istog autora). Moglo se dakle očekivati da će baš ujednačavanje tih elemenata omogućiti, odnosno pojednostavniti i pospješiti suradnju među bibliotekama raznih zemalja i da će olakšati znanstvenim radnicima i ostalim čitačima snalaženje u abecednim katalozima stranih biblioteka što je do tada zbog velikih nacionalnih razlika bilo znatno otežano.

Na Pariškoj konferenciji glasanjem je prihvaćen dokument "Statement of principles" koji u dvanaest članova donosi načelne preporuke o izboru i obliku odrednica i redalica /18/. Taj je dokument naišao u međunarodnim bibliotekarskim krugovima na širok odjek. Budio je nov interes za teoretske i praktične radove na području katalogizacije i dao katalogizatorima mnogih zemalja podstrek da pristupe ujednačavanju kataložnih postupaka u okviru svoje zemlje kao prvom preduvjetu za prihvaćanje međunarodnih načela. To se nije dogodilo samo u zemljama koje još nisu imale bibliotečnu ili kataložnu tradiciju, nego i u zemljama s razvijenijim bibliotekarstvom, ali bez ujednačene kataložne prakse (npr. u Velikoj Britaniji, Švicarskoj, pa i u Jugoslaviji).

Ali usprkos tim činjenicama i usprkos zaključku Pariške konferencije da nacionalni delegati "poduzmu potrebne korake kako bi osigurali a) da se u njihovim zemljama što prije izrade ili prerade i provedu u praksu kataložni pravilnici u suglasnosti s načelima koja je Konferencija stvorila; b) da se ista načela uzmu u obzir i pri sastavljanju nacionalnih bibliografija", međunarodno ujednačavanje postupaka oko izbora i oblika odrednica i redalica ni danas još nije u potpunosti provedeno.

Ubrzo poslije Pariške konferencije počele su se u bibliotekarskoj literaturi javljati kritike uperene protiv pojedinih preporuka što ih Natela donose, a pri pokušajima da se pojedini nacionalni pravilnici usklade s Načelima pojavile su se teškoće. Te su teškoće dovele do različitih tumačenja nekih preporuka (pogotovo u pogledu upotrebe korporativnih odrednica, pa u postupku sa zakonima). Razlike među pravilnicima nastajale su i zbog toga što u slučajevima za koja Načela dopuštaju alternativna rješenja svi pravilnici nisu odabrali isto rješenje (npr. u pitanju upotrebe jedinstvenih naslova kao odrednice, pa u pitanju antologija), a djelomice i zbog toga što se pojedini pravilnici još uvijek nisu mogli potpuno odreći dugogodišnje kataložne tradicije svoje zemlje pa su odabrali rješenja koja nisu bila u skladu s Pariškim načelima (npr. u pogledu upotrebe izvornih oblika osobnih imena za jedinstvene odrednice, u pogledu proširenja autorstva na urednik u pogledu upotrebe formalnih odrednica Mi pododrednica).

Te su činjenice, između ostalog, dovele do toga da se 1969. godine u Kopenhagenu održavao Međunarodni sastanak kataložnih stručnjaka. Taj se skup u mnogome razlikovao od Pariške konferencije. Bio je znatno manji (sudjelovalo je 45 stručnjaka iz raznih zemalja), nije imao onaj autoritet što ga je imala Pariška konferencija čiji su članovi bili ovlašteni da glasaju u ime svoje organizacije, ali je zato bio prožet čvrstim međunarodnim duhom koji je u Parizu još nedostajao. Taj se međunarodni duh jasno pokazao u oštroj kritici uperenoj protiv običaja da se osobna imena pisu u jedinstvenim odrednicama u obliku koji je prilagođen jeziku zemlje u kojoj se biblioteka nalazi. Jednoglasno je prihvaćeno mišljenje, izraženo i u Pariškim načelima, da se treba u tu svrhu služiti izvornim oblicima. Štoviše, u skladu s međunarodnim duhom sastanka ta je preporuka protegnuta i na nazive država i drugih teritorijalnih jedinica.

Na tom sastanku donesen je i zaključak da treba izraditi komentirano izdanje Pariških načela u kojemu bi se dala pobliža analiza toga dokumenta, kao i rješenja propisanih u nacionalnim kataložnim pravilnicima izrađenima ili prerađenima poslije godine 1961. Prema mišljenju sastanka u torn je izdanju trebalo nadalje upozoriti na nedostatke Pariških načela te predložiti ispravak teksta pojedinih članova, kao i rješenja za ona pitanja koja u Pariškim načelima nisu načeta. Izradba takvog izdanja povjerena je maloj radnoj grupi, sastavljenoj od predstavnika raznih kataložnih tradicija; kao predsjednik izabrana je autorica ovoga članka /19/.

Komentirano je izdanje ukazalo na mnoge nejasnoće i nedosljednosti, a i na znatne praznine u Pariškim načelima, predložilo je odgovarajuća rješenja, te je analiziralo dvadesetak novijih nacionalnih pravilnika i nacionalnih bibliografija i njihov odnos prema Načelima. Dodani su i primjeri na raznim jezicima /20/.

Komentirano izdanje, između ostalog, upozorilo je da nema međunarodnog sporazuma u pogledu izbora redalice kod stvarnih odrednica. Pariška se konferencija tim pitanjima nije bavila jer se šutke pretpostavljalo da će svi kataložni pravilnici prihvatiti tzv. mehaničku metodu ili metodu prve riječi, jedinu metodu koja se bez većih teškoća može primjenjivati u svim jezicima, bez obzira na njihove gramatičke i strukturne osobine. To se zaista i dogodilo, ali se pokazalo da i pri primjeni te metode dolazi do znatnih razlika, i to u pogledu riječi koje se pri izboru redalice zanemaruju. Tako npr. anglo-američki pravilnik izričito propisuje da se zanemaruje samo član u nominativu, dok novi njemački i jugoslavenski pravilnici izostavljaju i one u kosim padežima; novi njemački, a djelomice i novi španjolski pravilnici propisuje da se zanemaruju brojevi i zamjenice koji su po obliku istovjetni s nekim članom, a anglo-američki, čehoslovački i jugoslavenski pravilnici takve riječi uzimaju kao stvarnu redalicu, itd. Ta su pitanja u tojko važna jer se, za razliku od mnogih drugih pitanja u vezi s izborom redalice, uz propisana rješenja redovno ne predviđa izrada sporednih kataložnih jedinica. O tim se pitanjima u međunarodnim bibliotekarskim krugovima još nije raspravljalo. Budući da predviđena rješenja utječu u velikoj mjeri na abecedni redoslijed, postoji mogućnost da će Mješovita komisija Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i Međunarodne organizacije za standardizaciju koja se bavi abecednim redanjem kataložnih jedinica uključiti u svoj program i spomenuta pitanja. Ukoliko do toga ne bi došlo, morat će se Komisija za katalogizaciju Federacije baviti tim problemima.

Ispitivanja koja su provedena kao osnova za izradu komentiranog izdanja pokazala su nadalje da su korporativne odrednice još uvijek najveća zapreka na putu do međunarodnog ujednačavanja odrednica i redalice. Autori tog izdanja došli su do zaključka da među problemima koji se odnose na te odrednice nema ni jednoga koji bi se u pravilnicima nastatima poslije Pariza rješavao na isti, ili barem na sličan način /21/. Ta se kritika napomena ne odnosi samo na oprečna gledišta o izboru korporativnih odrednica, tj. na pitanje treba li ih primjenjivati na djela koja su izraz zajedničke djelatnosti nekog korporativnog tijela tako da bi se to tijelo moglo smatrati autorom u kataložnom smislu, ili ih treba primjenjivati u slučajevima u kojima je neko tijelo začetnik djela, a njegov je naziv naveden u glavnom stvarnom naslovu ili je bezuvjetno potreban da glavni stvarni naslov bude razumljiv. Promatrano s gledišta međunarodne suradnje, još vuče zapreke stvaraju razlike u strukturi i obliku korporativnih odrednica.

S obzirom na to stanje donesen je godine 1972. na zasjedanju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava u Budimpešti zaključak da problematiku korpo-rativnih odrednica treba dalje ispitivati, a taj je zadatak ponovno povjeren autorici ovoga članka. Rezultati o toku tih ispitivanja izneseni su na zasjedanjima Federacije 1973. i 1974. godine /22/; a konačni rezultati objavljeni su 1975. Za razliku od komentiranog izdanja Pariških načela, ovo se novo djelo ne ograničava na analizu novijih kataložnih pravilnika, nego uzima u obzir i najvažnije od onih izrađenih prije godine 1961. (ukupno oko 45), pa 15 nacionalnih bibliografija i tiskanih bibliotečnih kataloga, te propise nekih centara za znanstvenu i tehničku informaciju. Postupci propisani ili primjenjivani u tim pomagalima ilustrirani su velikim brojem primjera na nekih dvadesetak jezika /23/.

Taj će rad služiti kao osnova za međunarodne dogovore na području korporativnih odrednica. Već su poduzeti koraci za sastavljanje radne grupe koja će se pod vodstvom autorice ovoga članka pozabaviti tim pitanjima. Postoje izgledi da će ta grupa započeti svoj rad još ove godine,

U okviru izlaganja o ujednačavanju odrednica treba se osvrnuti i na zaključke Pariške konferencije koji se izravno ne odnose na Načela. Organizatori i sudionici Konferencije bili su svjesni da nije dovoljno davati teoretsku osnovu za ujednačavanje odrednica, nego je potrebno olakšati i potpomagati upotrebu ujednačenih odrednica praktičnim priručnicima, pa je u tom smislu donešeno nekoliko zaključaka.

Na osnovi tih zaključaka objavljeno je ubrzo nakon Konferencije nekoliko priručnika; to su upute kako u jedinstvenoj odrednici treba pisati imena građana raznih zemalja /24/, popis naziva država i njihovih teritorijalnih jedinica u oblicima koji mogu služiti kao jedinstvene odrednice /25/, pa popis jedinstvenih naslova anonimnih klasičnih djela /26/. Svi će ovi priručnici uskoro izlaziti iz tiska u prerađenim i proširenim izdanjima.

Budući da priručnik o anonimnim klasičnim djelima ne uzima u obzir liturgijska djela i predloženo je 1970. godine na zasjedanju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava da se osnuje radna grupa koja će se baviti jedinstvenim naslovima tih djela /27/. Rad te grupe ograničio se isprva na liturgijska djela latinskih obreda Katoličke crkve /28/ te sada nastavlja rad na djelima drugih obreda i drugih vjerskih zajednica.

Komisija za katalogizaciju SSSR-a počela je 1966. godine raditi na popisu naziva glavnih korporativnih tijela u raznim zemljama /29/, a dio toga rada nedavno je objavljen /30/.

Usprkos svim tim uvjerljivim rezultatima, postignutima na međunarodnoj razini, mora nam biti jasno da za konačno rješenje pitanja međunarodnog ujednačavanja odrednica i redalica nisu dovoljni međunarodni sastanci, međunarodni dogovori i međunarodni priručnici. Ne želim time omalovažavati međunarodni rad na tom području. Naprotiv, uvjeren sam da samo takav rad može uočavati sve probleme vezane uz međunarodno ujednačavanje i davati odgovarajuće smjernice. Ali konačno se to pitanje mora riješiti u nacionalnim okvirima. O pravom uspjehu moći će se govoriti tek onda kada pojedini nacionalni pravilnici prihvate te međunarodne smjernice i kad ih i biblioteke i nacionalne bibliografije u pojedinim zemljama provedu u praksi.

Čini se da se u tom pogledu može mnogo očekivati od revizije Anglo-američkih kataložnih pravila iz godine 1967, koja je započela godine 1974, pa je još u toku. Zanimljivo je napomenuti da pri toj reviziji dolazi do izražaja očita tendencija da se taj pravilnik u nekim bitnim propisima o izboru i obliku odrednica i redalica povodi za europskom kataložnom tradicijom, odnosno približuje Pariškim načelima. Taj se novi razvoj znatno razlikuje od razvoja kataložnih problema u godinama poslije prvoga i poslije drugoga svjetskog rata kada je anglo-američka kataložna tradicija u pogledu izbora i oblika odrednica i redalica imala velik utjecaj na stvaranje ili prerađivanje kataložnih pravilnika-u drugim, pa i u nekim evropskim zemljama. Nova tendencija odrazava se i u riječima Ronald Haglera, bivšeg predsjednika Sekcije za katalogizaciju i klasifikaciju u okviru Američkoga bibliote-karskog društva, prema kojima su oni koji slijede anglo-američku kataložnu tradiciju počeli uviđati da "međunarodno" ne znači samo "anglo-američki". Po njegovu će mišljenju novo izdanje morati, u interesu međunarodnog ujednačavanja, predvidjeti kompromise kako bi se izgladile razlike između anglo-američke kataložne tradicije i kataložnih tradicija germanskih, romanskih i slavenskih naroda, ali i kompromise sto ih zahtijeva elektroničko računalno /31/.

Ovdje ćemo ukratko spomenuti najvažnije odluke koje su već donešene u vezi s tom revizijom ili o kojima se još raspravlja.

Zbirke antologijskog karaktera i publikacije koje sadržavaju djela četvorice ili više autora u budućće će se uvrštavati pod stvarni naslov, a ne, kao do sada, pod sastavljač, odnosno pod urednik /32/. Taj novi propis nije samo u skladu s Pariškim načelima, odnosno, što se tiče sastavljača, s glavnim tekstom tih Načela, nego i s velikom većinom pravilnika s kontinentalnog dijela Evrope.

Do sada su Anglo-američka kataložna pravila primjenjivala pojam glavnog autorstva koje je uvedeno Pariškim načelima samo na jednog autora, dok ga jugoslavenski pravilnik iz praktičkih razloga primjenjuje i na dvojicu ili trojicu autora. Na tu je razliku upozorilo komentirano izdanje Pariških načela. Novo izdanje Anglo-američkih kataložnih pravila slijedit će taj primjer /33/.

U Americi sve više prevladava mišljenje da bi bilo povoljnije uvrštavati sve periodičke publikacije pod stvarni naslov, pa je Američka komisija za reviziju pravilnika podnijela urednicima novog izdanja prijedlog u tom smislu /34/. Takvo bi rješenje bilo u skladu s velikom većinom pravilnika s europskog kontinenta, iako ne sa svima. Glavni protivnik takva rješenja je novi njemački pravilnik.

Britanska komisija za reviziju pravilnika predložila je urednicima da se više ne upotrebljavaju formalne pododrednice i da se korporativni nazivi koji počinju rođenim imenom ili inicijalima imena neke osobe unose u jedinstvenu odrednicu bez inverzije /35/. Oba ova prijedloga bila bi u skladu s Pariškim načelima.

Početak 1976. godine raspravljali su urednici novog izdanja o izboru korporativnih odrednica. Prihvaćeno je rješenje koje je uže od dosadašnjeg i koje se osniva na prijedlozima. Sto ih je autorica ovoga članka dala u svojoj knjizi /36/.

Tim rješenjima i prijedlozima dakako još neće biti izgladene sve razlike koje danas postoje među nacionalnim propisima o izboru i obliku odrednica i redalica. Još preostaje mnogo toga da se uradi na tom području. AM nema sumnje da stav zauzet do sada pri reviziji Anglo-američkih kataložnih pravila predstavlja znatan napredak na putu prema međunarodnom ujednačavanju odrednica i redalica i pokazuje da se, uz dobru volju, sve teškoće mogu prebroditi.

2.2. Standardizacija kataložnog ili bibliografskog opisa

Učesnici Pariške konferencije (1961) bili su svjesni toga da se rad Konferencije ne bi smio smatrati završnom, nego tek početnom fazom u međunarodnom ujednačavanju kataložnih metoda, pa je Konferencija i donijela zaključak u tom smislu.

Već u prvom poglavlju ovoga članka bilo je govora o tome da su poslije 1961. godine nastali neki novi momenti koji su ostavili svoj žig na radu biblioteka s posebnim obzirom na katalogizaciju. Najvažniji su od tih događaja primjena mehanizacije u bibliotekama i program "Shared cataloging" Kongresne biblioteke. Ti su događaji među ostalim pobudili i veći interes za kataložni ili bibliografski opis.

Godine 1967. Tajništvo Međunarodne federacije bibliotekarskih društava uputilo je Unesco-u molbu da financijski potpomogne komparativnu studiju o propisima za opis publikacija što ih upotrebljavaju neke nacionalne bibliografije. Svrha bi takve studije bila da se izvidi postoji li mogućnost za izradu međunarodnog standarda za bibliografski opis. Molbi je udovoljeno, a britanski bibliotekar Michael Gorman jos je iste godine pristupio izradi takve studije /37/.

O Gormanovoj studiji i njegovim prijedlozima raspravljalo se na Kopenhaškom sastanku 1969. Izabrana je radna grupa sa zadatkom da taj prijedlog dalje razradi /38/. U toku slijedeće dvije godine izrađeno je redom nekoliko nacrti koji su razaslani nacionalnim komisijama za katalogizaciju i bibliografskim centrima, a o njima se raspravljalo na godišnjim zasjedanjima Međunarodne federacije bibliotekarskih društava 1970, i 1971. /39/ Krajem 1971. izdanje konačni tekst nacrtu u obliku preporuka radne grupe /40/.

Početak 1972. britanska i zapadnonjemačka nacionalna bibliografija počele su primjenjivati te preporuke, a u toku 1972. pridružila im se australna nacionalna bibliografija. Od 1973. preporuke su se primjenjivale i u francuskoj i kanadskoj nacionalnoj bibliografiji. U toj su se praktičkoj primjeni pojavile stanovite razlike koje su upućivale na to da je potrebno te preporuke jos jednom temeljito analizirati i usavršavati. U Grenobleu je u kolovozu 1973. održan revizioni sastanak koji je predložio niz izmjena i dopuna. Na osnovu toga objavljeno je konačno standardno izdanje pod nazivom ISBD(M); slovo M naznačuje da je taj standard namijenjen monografskim, tj. omeđenim publikacijama /41/. U toku posljednjih dviju godina pripremljeno je u dogovoru s ISO/TC 46, tj. tehničkom komisijom 46 Međunarodne organizacije za standardizaciju skraćeno izdanje toga teksta koje će se uskoro uključiti u niz standarda što ih izdaje ta međunarodna organizacija. Time će ISBD(M) dobiti jos šire značenje.

Glavne su karakteristike ISBD(M) što propisuje utvrđen redoslijed elemenata i upotrebu određenih interpunkcijskih simbola, od kojih svaki karakterizira element koji u opisu stoji za njim. O redoslijedu elemenata i njihovu grupiranju u skupine, pa o interpunkcijskim simbolima u jugoslavenskoj je bibliotekarskoj literaturi bilo već govora, pa se ovdje na tim pitanjima neću zadržavati /42/. Što se tiče redoslijeda elemenata spomenula bih samo da je ISBD(M) u tom pogledu potpuno pod utjecajem Anglo-američkih kataložnih pravila, ali se od njih razlikuje po tome što propisuje da opis mora biti potpuno neovisan od odrednice, tj. mora sadržavati sve elemente koji karakteriziraju publikaciju pa i onaj koji se eventualno javlja u odrednici, kao i po tome što promatra samu publikaciju, a ne djelo što ga publikacija sadržava kao predmet opisa. Ovo je posljednje gledište posve u skladu sa stavom što ga je u Parizu zauzela jugoslavenska delegacija s obzirom na izbor

odrednica, i koji se odražava i u novom jugoslavenskom pravilniku. Može se općenito reći da je ISBD(M) bio u međunarodnim bibliotekarskim krugovima dobro primljen, ali je ipak naišao i na neke kritike. Ovdje ću se osvrnuti samo na neke od tih kritika koje se odnose na načelna pitanja.

Najozbiljnija i najopravdanija je zamjerka Komisije za katalogizaciju SSSR koja se, iako je bila izrečena prije izlaženja standardnog izdanja, ipak odnosi i na to izdanje. Po mišljenju te komisije ISBD(M) je bio izrađen bez dovoljnog ispitivanja i poznavanja knjižne produkcije u većem broju zemalja s posebnim obzirom na karakter pojedinih publikacija /43/. Ta se činjenica jasno odražava u postupku s drugom skupinom, tj. s podacima o izdanju i s autorima i suradnicima čiji je rad vezan na određeno izdanje /44/. Dok se elementi prve skupine, tj. glavni stvarni naslov, podnaslov, usporedni stvarni naslov i podaci o autorima i suradnicima čiji je rad vezan na sva izdanja nekog djela donose u opisu u uglatim zagradama kad se god ne nalaze na naslovnoj stranici, odnosno u glavnom naslovu publikacije, elementi druge skupine stavljaju se u opisu u uglate zagrade samo kada se ne nalaze ni na naslovnoj stranici (glavnom naslovu), ni na kojoj preliminarnoj stranici, ni u kolofonu. Promatrano s gledišta publikacija koje izlaze u kontinentalnom dijelu Evrope, takvo razlikovanje djeluje neobično i nelogično jer se i podaci o suradnicima čiji je rad vezan na sva izdanja nekog djela, kao i podaci o suradnicima čiji je rad vezan samo na jedno izdanje nalaze vrlo često na poledini naslovnog lista (koju ISBD(M) ubraja u preliminarne stranice), a u publikacijama slavenskih zemalja često u kolofonu. Taj propis dovodi npr. do toga da se prevodilac, ilustrator ili drugi suradnik nekog slavenskog djela koji je u svim izdanjima naveden u kolofonu u opisu bilježi u uglatoj zagradi ako je njegov rad vezan na sva izdanja tog djela; ali ako se takav suradnik u nekom novom izdanju mijenja, njegovo će se ime pojaviti u opisu tog izdanja u drugoj skupini, i to bez uglate zagrade, usprkos tome što se u publikaciji nalazi na istom mjestu na kojem je bio naveden i njegov prethodnik. Sigurno je da će takvo razlikovanje biti za korisnike kataloga neshvatljivo. Druga je stvar s anglo-američkim publikacijama u kojima se redovno pravi jasna razlika među suradnicima čiji je rad vezan na sva izdanja i onima čiji se rad odnosi samo na jedno izdanje: dok su oni prvi redovno navedeni na naslovnoj stranici, drugi su navedeni na poledini naslovnog lista uz bibliografsku povijest djela. Spomenuti propis preuzet je iz britanskog teksta Anglo-američkih kataložnih pravila; u tom kontekstu oštro ga je kritizirao Seymour Lubetzky ističući da uvrstavanje elemenata koji nisu na naslovnoj stranici, u opis bez posebna upozorenja (uglate zagrade) ne odgovara uobičajenom bibliografskom postupku i da vara korisnike kataloga /45/. Pozadina tog propisa je u tome što se nije željelo da podaci o izdanju i o suradnicima izdanja budu u opisima svih anglo-američkih publikacija u uglatim zagradama /46/. Smatram da će se u novom izdanju ISBD(M) morati pristupiti reviziji tog propisa i prilagoditi ga međunarodnim zahtjevima.

Prigovarati se može i definicijama koje su dodane u uvodnim napomenama standarda. Nastojanje da se pri izradi nacrtu za drugi dio jugoslavenskog pravilnika (koji donosi propise o kataložnom opisu) te definicije primjenjuju doslovno, dovela su u nekim slučajevima do apsurdna (npr. do rješenja da se pojedine suvremene jugoslavenske publikacije moraju popisati po kolofonu, iako imaju naslovnu stranicu u klasičnom smislu) /47/. O tome je bilo govora i na nekim međunarodnim sastancima kataložnih stručnjaka; po mišljenju Michaela Gormana te definicije nisu obavezne za primjenu ISBD(M). Koliko god je to tumačenje neobično, ono znatno olakšava primjenu standarda.

Prigovori britanskog bibliotekara Malcolma Shifrina manje su ozbiljne naravi. Iako se neki od njih koji se odnose na redosljed elemenata mogu smatrati opravdanim s posve logičnog gledišta (npr. prigovor što se format bilježi iza podatka o ilustracijama), treba ipak istaknuti da se odnose na pojedinosti koje nisu tako značajne da bi mogle ugroziti praktičku upotrebljivost standarda. A Shifrinov prigovor što ISBD(M) označuje kosom crtom podatak o autorstvu koji u publikaciji stoji na prvom mjestu, ne uzimajući pri tome u obzir odnosi li se taj podatak na autora u pravom smislu riječi, ili, na nekog suradnika, mogao bi se smatrati opravdanim samo s gledišta nekog nacionalnog kataložnog pravilnika koji sadržava točne propise o autorstvu u kataložnom smislu. Ali ISBD(M) je međunarodni standard, a danas, na žalost, u pogledu autorstva u kataložnom smislu još nema međunarodnog sporazuma. Prema tome, Shifrinov prijedlog da se kosom crtom označuje samo autor u pravom smislu riječi bio bi u međunarodnim okvirima neostvariv /48/.

Usprkos tim nekim zamjerkama može se reći da ISBD(M) u glavnim crtama odgovara svojoj svrsi. Preveden je na niz jezika, primjenjuje se danas u više od dvadeset nacionalnih bibliografija (među ostalima, od 1975. i u Bibliografiji Jugoslavije i u Slovenskoj bibliografiji), a prihvaćen je od mnogih nacionalnih kataložnih pravilnika iako u nekima s neznatnim izmjenama. Ali držim da je ispravno mišljenje australskog bibliotekara Arthura Ellisa koji smatra da se većina tih lokalnih izmjena osniva više na lokalnoj tradiciji, nego na logici, i koji zastupa gledište da je točna primjena standarda jedini ispravni i sigurni put do međunarodnog ujednačavanja /49/. To je ujedno i smjernica za izradu drugog dijela jugoslavenskog kataložnog pravilnika.

ISBD(M) bio je samo prvi korak u izvršavanju ambicioznog programa Komisije za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava da uz pomoć drugih jedinica Federacije izradi standarde za sve vrste bibliotečne grade.

Na zasjedanju Federacije u Liverpoolu, 1971, izabrana je mješovita radna grupa, sastavljena od članova Komisije za periodičke (serijske) publikacije i Komisije za katalogizaciju, sa zadatkom da izradi standard za opis serijskih publikacija, tzv. ISBD(S) /50/. Nakon izrade nekoliko nacrtu, o tom se standardu raspravljalo na zasjedanju Federacije u Budimpešti, 1972, /51/, a preporuke radne grupe objavljene su početkom 1974 /52/. Te su preporuke naišle u međunarodnim krugovima na prilično oštru kritiku /53/. Prigovaralo im se i to nisu u skladu s ISBD(M), nego više s UNISIST-ovim smjernicama za određivanje međunarodnog standardnog broja za periodičke publikacije (ISSN) koje su namijenjene isključivo identifikaciji, a ne opisu periodičkih publikacija /54/. U nastojanju da se približe tim smjernicama kao osnovni element nije uzet glavni stvarni naslov, nego tzv. karakteristični naslov (distinctive title) koji je u mnogo slučajeva istovjetan s UNISIST-ovim ključnim naslovom (key title), tj. s elementom koji je mjerodavan za određivanje ISSN. Od ISBD(M) te se preporuke razlikuju i po tome što ne predviđaju posebnu skupinu za podatak o izdanju, iako se takvi podaci u praksi javljaju. O tim se nedostacima raspravljalo na Međunarodnom sastanku za reviziju ISBD(S) koji se održavao u listopadu 1975. u Parizu. Izglasano je zaključak da se prva skupina ISBD(S) treba ograničiti na opisne elemente, s time da se identifikacijski elementi (ključni naslov i ISSN) donose na drugom, manje istaknutom mjestu u opisu, i da se uvodi posebna skupina za izdanje. Radna grupa pristala je da svoje preporuke preradi u tom smislu /55/.

Time se dakako neće dirati u načelni nedostatak ISBD(S), tj. u činjenicu što primjenjuje iste kriterije na periodičke publikacije, nizove publikacija i omeđene nakladničke cjeline. To odgovara anglo-američkom običaju i anglo-američkoj terminologiji, koja za sve te publikacije, odnosno nakladničke cjeline upotrebljava naziv "serial". Ne treba posebno istaknuti načelne i terminološke teškoće koje se uslijed toga javljaju u ISBD(S), a koje će osobito dolaziti do izražaja pri prevodenju toga standarda na druge jezike koji imaju točniju terminologiju.

Na zasjedanju Federacije u Grenobleu, 1973, zaključeno je da se od Unesco-a zatraži financijska pomoć za izradu pregleda o postojećim sistemima i prijedlozima za katalogizaciju i opis neknjižne grade (non-book materials) što je biblioteke sabiru, s prijedlozima za međunarodno ujednačavanje /56/. Na zasjedanju u Washingtonu, 1974, podnešen je izvještaj o tom radu, koji je naknadno i objavljen, a prisutni su bili obaviješteni o pristanku Unesco-a da financijski omogući i izradu standarda za opis takve grade, tzv. ISBD(NBM) /57/. Izrađen je nacrt o kojem će se raspravljati na zasjedanju Federacije koje će se održati u kolovozu 1976. u Lausanni.

Na zasjedanju Federacije u Grenobleu, 1973, Komisija za rijetke knjige i dokumente zaključila je da će stupiti u dodir s Komisijom za katalogizaciju kako bi se ispitala mogućnost da se ISBD(M) proširi za upotrebu u retrospektivnim bibliografijama /58/. Prije nego je došlo do toga, nekoliko je stručnjaka za stare knjige izradilo nacrt za takav ISBD o kojemu se raspravljalo na zasjedanju Federacije u Oslu, 1975. U diskusiji se upozoravalo na neka odstupanja od ISBD(M), kao i na činjenicu da treba izabrati mješovitu radnu grupu sastavljenu od stručnjaka predstavnika Komisije za katalogizaciju i Komisije za rijetke knjige /59/. Ta komisija do sada još nije izabrana.

U toku 1974. godine osnovana je Mješovita radna grupa sastavljena od predstavnika Komisije za katalogizaciju i Podsekcije za zemljopisne biblioteke sa zadatkom da izradi standard za opis kartografske grade, tzv. ISBD(CM) /60/. Nacrt je izrađen, a o njemu će se raspravljati na zasjedanju Federacije u kolovozu 1976. u Lausanni.

Početak 1976. pristupilo se pripremnim radovima za izradu ISBD za glazbene publikacije. Međunarodno udruženje glazbenih biblioteka i Komisija za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava izabrat će u tu svrhu mješovitu radnu grupu. Do sada je izabran samo predsjednik.

Pri izradi ovog programa za specijalizirane ISBD računalo se da će se u pogledu propisa koji se odnose na specifične osobine bibliotečne građe, za koji je neki standard izrađen, pojedini standardi morati razlikovati od ISBD(M), ali se nastojalo spriječiti da bi se pojavile razlike u općim propisima, tj. u propisima koji nemaju izravne veze sa specifičnostima određene vrste bibliotečne građe. Međutim, uskoro se pokazalo da su neki specijalizirani standardi ipak išli svojim putem i u onim propisima koji nisu vezani na specifičnosti određene bibliotečne građe. Jasno je da bi tako nastale razlike stvarale teškoće za katalogizatore, a možda još veće za korisnike kataloga, pogotovo u tzv. multimedijским katalozima, tj. u katalozima u koje se uvrštavaju kataložne jedinice za razne vrste bibliotečne građe, što je npr. uobičajeno u SAD. Osim toga bi takvo stanje stvaralo teškoće za autore kataložnih pravilnika koji bi željeli voditi računa o međunarodnim sporazumima i standardima, jer ne bi nikada mogli biti sigurni što će eventualni novi standardi u budućnosti propisati.

S obzirom na sve te činjenice donešena je na zasjedanju Federacije u Oslu, kolovozu 1975, odluka da se izradi neki osnovni ISBD, tj. standard koji ne bi služio za upotrebu u nacionalnim bibliografijama i bibliotekama, nego samo kao osnova za specijalizirane ISBD koji se sada već izrađuju, ili će se možda kasnije izrađivati, pa kao osnova za izradu propisa o opisu u nacionalnim kataložnim pravilnicima.

Radna grupa, sastavljena od predsjednika radnih grupa svih specijaliziranih standarda i predstavnika kataložnih pravilnika koji se upotrebljavaju u većem broju zemalja, sastala se dva puta, pod predsjedništvom autorice ovoga članka. Na tim su se sastancima razmatrali okvirna shema i nacrt što ih je izradio Michael Gormar /61/.

Još je prerano dati konačnu ocjenu ovog osnovnog standarda koji će biti poznat pod akronimom ISBD(G) /62/ jer još nije u tančine dovršen. I o njemu će se raspravljati u kolovozu 1976. u Lausanni. Ovdje ću upozoriti samo na neka osnovna pitanja u vezi s izradom tog standarda.

Po svojim osnovnim karakteristikama ISBD(G) slični na ISBD(M), ali se od njega razlikuje u slijedecem: 1) nazivi skupina i pojedinih elemenata općenitiji su, širi, tako da uzimaju u obzir terminološke potrebe svih dosada poznatih vrsta bibliotečne građe; 2) uvedena je nova skupina koja se nalazi između skupine o izdanju i skupine o materijalnom opisu, i u kojoj će se bilježiti podaci koji su svojstveni za neku posebnu vrstu bibliotečne građe, a ne mogu se donositi u nekoj drugoj skupini (npr. matematički podaci karakteristični za neku zemljopisnu kartu, podaci o početku izlaženja i o promjenama u numeraciji neke periodičke publikacije, i sl.); 3) uvedena su dva nova elementa, opća oznaka sredstva u prvoj skupini, i specifična oznaka sredstva u skupini o materijalnom opisu.

Najviše se na sastancima raspravljalo o oznakama sredstva (medium designations). Uvođenje tih elemenata predložili su predstavnici Anglo-američkih kataložnih pravila, i to uglavnom s obzirom na potrebe svojih multimedijских kataloga. O tim se oznakama u američkoj literaturi već i prije raspravljalo /63/, a urednici novog izdanja željeli su da se te oznake priznaju i na međunarodnoj razini prije nego što se propišu u tom izdanju. Prema mišljenju predstavnika tog pravilnika, treba korisnike kataloga na što istaknutijem mjestu u opisu upozoriti o kakvu se sredstvu radi, pa su predložili da se opća oznaka sredstva donosi odmah iza glavnog stvarnog naslova. Kad je na primjer u pitanju tiskana publikacija, opis bi po njihovu prijedlogu započeo ovako:

Hamlet [Print] / William Shakespeare

Europski stručnjaci na takav prijedlog nisu htjeli pristati, smatrajući da bi takva oznaka više zbunila korisnike, nego što bi im koristila. Po njihovu bi mišljenju takva oznaka, umetnuta na jeziku i pismu bibliografskog centra, bila strani element u logičnom nizu ostalih elemenata prve skupine. Predložili su da bi se na sredstvo moglo upozoriti i izvan samog opisa, npr. uz signaturu. Zbog tih oprečnih mišljenja prihvaćeno je kompromisno rješenje prema kojem će opća oznaka sredstva ostati na mjestu što su ga predložili anglo-američki stručnjaci, ali kao element koji nije obavezan. Prema tome, većina europskih kataložnih pravilnika, pa ni jugoslavenski, taj element neće prihvatiti.

ISBD(G) u nekim pojedinostima donosi propise koji se razlikuju od ISBD(M) (to se npr. odnosi na redoslijed i simbole u skupini nakladničke cjeline) ili ga dopunjuju (npr. u skupini impresuma). O svim ovim izmjenama izvijestit će se u našoj bibliotekarskoj literaturi čim se konačni tekst ISBD(G) dovrši.

Ali već se danas sa sigurnošću može reci da će ISBD(G) biti vrlo koristan dokument za usklađivanje svih specijaliziranih standarda. Ipak, usprkos svojoj korisnosti, taj dokument neće moći riješiti osnovnu teškoću u programu svih ISBD-a, tj. pitanje jedinica bibliotečne građe koje u sebi nose osobine u kojima se vodi računa u raznim standardima. Tako, na primjer, atlas po svojim vanjskim osobinama spada u omeđene publikacije koje se opisuju prema ISBD(M), ali po sadržajnim karakteristikama spada pod okrilje ISBD(CM); tiskana publikacija može se reproducirati na mikrofilmu ili na mikrolistićima, pa će se pri opisivanju takvih reprodukcija opet morati voditi računa o dva standarda, ISBD(NBM) i ISBD(M). Iskustvo će pokazati hoće li biti bolje prepustiti rješavanje tih teškoća nacionalnim kataložnim pravilnicima, ili će biti potrebno voditi o njima računa u novim izdanjima pojedinih standarda.

Zanimljivo je napomenuti da je poznati američki teoretičar Seymour Lubetzky nedavno podvrgao ISBD načelnoj i dosta oštroj kritici. Po njegovu mišljenju, ISBD uvađa interpunkciju koja zbunjuje, zahtijeva nepotrebno ponavljanje elemenata koji se

javlja u odrednici čime dovodi do odviše opširnih propisa, pa je općenito primjer za "suradnju za volju suradnje" (cooperation for its own sake). Smatra da razumna suradnja pri međunarodnoj standardizaciji mora donijeti barem neku korist za svakog sudionika /64/. Čini mi se da se ta kritika u biti mnogo ne razlikuje od pitanja koje se još uvijek javlja u bibliotekarskoj literaturi, iako sve rjeđe: da li je razumno napustiti za volju međunarodne standardizacije vlastitu kataložnu tradiciju koja nas je tako dugo služila, i da li je ispravno dati, u pojedinim slučajevima, prednost zahtjevima međunarodnog korisnika pred zahtjevima naših vlastitih ljudi? Razumljivo je da je u mnogo slučajeva nemoguće spojiti jedno s drugim. Ali ako želimo provoditi univerzalnu bibliografsku kontrolu, a u njezinu korist danas već više nitko ne sumnja, moramo prije svega eliminirati razlike koje imaju svoj korijen u pojedinim nacionalnim tradicijama i prihvatiti neku međunarodnu standardizaciju, pa makar to u nekim slučajevima dovelo i do negiranja vlastitih interesa.

BILJEŠKE

- /1/ Actes du Conseil de la FIAB, 20me session, Zagreb, 27 septembre - 1 octobre 1954. La Haye, 1955, p. 65-67
- /2/ Komisija je u nekoliko navrata mijenjala svoj naziv, od godine 1970. njen službeni naziv je "Komisija za katalogizaciju" (Committee on Cataloguing).
- /3/ International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-18th October, 1961. Report. London, 1963, p. 17-18
- /4/ Cronin, John W. Remarks on LC Plans for Implementation of New Centralized Acquisitions and Cataloging Program under Title II C, Higher Education Act. Library Resources and Technical Services, 11, 1967. p. 35-45
- /5/ Anglo-American Cataloging Rules. North American Text. Chicago, 1967,
- /6/ Spalding, C. Sumner. The American Shared Cataloging Program: its origins, characteristics, problems, and effect. (International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969. Working paper No. 4) - Lunn, Jean. Shared Cataloguing: the consumer in North America. (International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969. Working paper No. 5)
- /7/ Skipper, James E. Future Implications of Title 11 C, Higher Education Act of 1965. Library Resources and Technical Services, 11, 1967, p. 46-49. - Skipper, James E. - John G. Lorenz - Robert Vosper. International Implications of the Shared Cataloging Program. Libri, M, 1967, p. 270-293
- /8/ Fédération Internationale des associations de bibliothécaires. Actes du Conseil général, 34e session, Frankfurt-am-Main, 1968, 18-24 aout. La Haye, 1969, p. 56-57. - Kaltwasser, The International exchange of cataloguing information: the Library of Congress "Shared Cataloging Program" in European eyes. (International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969. Working paper No. 6)
- /9/ Honoré, Suzanne. Les implications futures de l'automatisation sur le catalogage. (Réunion internationale d'experts de catalogage Copenhagen 1969. Document de travail No. 13)
- /10/ International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969. Report. IFLA Annual, 1969, p. 82
- /11/ Liebaers, Herman. Presidential address. IFLA Annual, 1970, p. 22, 34
- /12/ Kaltwasser, Franz Georg. Universal bibliographic control (UBCJ). Unesco Bulletin for Libraries, 25, 1971, p. 252-259. - U vezi s autorovim prijedlozima o stanju nacionalnih bibliografija treba upozoriti na nedavno objavljenu publikaciju: Synoptic tables concerning the current national bibliographies / compiled by Gerhard Pomassl and a working group of the Deutsche Buecherei. Berlin, Leipzig, 1975.
- /13/ IFLA Annual, 1973. - Dobar saietak tin izlaganja daje članak: Pflug, Guenther. Der 39. (Congress der IFLA in Grenoble. Zeitschrift fuer Bibliothekswesen und Bibliographic, 21, 1974, s. 161-167
- /14/ Boivin, Henri-Bernard. Le controle bibliographique universe! porte-t-il sur le document produit ou publié? Bulletin de la Bibliotheque nationale du Québec, 8, 1974, no. 2, 1-4
- /15/ Intergovernmental Conference on the Planning of National Documentation, Library and Archives Infrastructures, Paris, 23-27 September 1974, Final report, p. 17-18,30-32
- /16/ Anderson, Dorothy. Universal bibliographic control: a long term policy, a plan for action. Pullach/Muenchen, 1974.
- /17/ Verona, Eva. Rad oko međunarodnog ujednačivanja kataložnih načela. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 6, 1960, str. 47-53
- /18/ Statement of principles adopted by the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October 1961. International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-18th October, 1961. Report. London 1963, p. 91-96. - Za prikaz o toku Konferencije i za hrvatski prijevod Načela i Zaključaka Konferencije isp.: Verona, Eva. Međunarodna načela katalogizacije. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 7,1961, str. 155-179
- /19/ International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969. IFLA Annual, 1969, p. 78-80, 82

/20/Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961: annotated edition with Commentary and Examples / by Eva Verona; assisted by Franz Georg Kaltwasser, P.R. Lewis, Roger Pierrot. London, 1971.

/21/Ibid., str. 73

/22/IFLA Annual, 1972, p. 105. - IFLA Annual, 1973, p. 106, 108. - IFLA Annual, 1974, p. 100. - International Cataloguing, 2, 1973, No. 4, p. 1; 4, 1975, No. 1, p. 1

/23/Verona, Eva. Corporate headings: their use in library catalogues and national bibliographies: a comparative and critical study. London, 1975.

/24/ Names of persons: national usages for entry in catalogues / compiled by A. H. Chaplin. Definitive edition / edited by A. H. Chaplin and Dorothy Anderson. Sevenoaks, 1967.

/25/ Liste internationale de formes approuvées pour le catalogage des noms d'états = International list of approved forms for catalogue entries of the names of the states / edite par Suzanne Honore. Edition provisoire. Paris, 1964.

/26/Liste internationale de vedettes uniformes pour les classiques anonymes = International list of uniform headings for anonymous classics / edite par Roger Pierrot. Edition provisoire. Paris, 1964.

/27/IFLA Annual, 1970, p.183

/28/List of uniform titles for liturgical works of the Latin rites of the Catholic Church / recommended by the Working Group on Uniform headings for Liturgical Works set up by the IFLA Committee on Cataloguing. London, 1975.

/29/IFLA Annual, 1970, p.181

/30/List of uniform headings for higher legislative and ministerial bodies in European countries./ compiled by the USSR Cataloguing Committee. London, 1975.

/31/Hagler, Ronald. cataloging and Classification Section Report. Library resources and Technical Services, 17, 1973, p. 442-443

/32/Cataloging Service. Library Of Congress, Processing Department. Bulletin 112, Winter 1975, p 5-7. Britanska nacionalna bibliografija primjenjuje taj novi propis već od početka 1975. godine.